

correlations the author built a regression model to predict the individuals' neurotic manifestations in situations of achievement with the main predictors being high levels of perfectionism, predominant failure avoidance motivation and anxiety.

Keywords: perfectionism, neurotic manifestations, achievement motivation, success, failure avoidance, maladaptation.

Відомості про автора

Вавілова Альона Сергіївна, магістр, студентка факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Vavilova, Alyona Sergiivna, master, student of the Faculty of Psychology, Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv, Ukraine.

E-mail: a.vs07@yandex.ua

УДК.159.923:159.942.5

Дмитріюк Н.С.

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ДЕПРИВОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Дмитріюк Н.С. Науково-практичний аспект проблеми депривованої особистості. У статті представлено поняття «депривація» з позиції наукового та практичного розгляду зарубіжних та вітчизняних учених. Проаналізовано існуючі інтерпретації вивчення особистості в умовах депривації. Показано механізми попередження, подолання та профілактики психічної депривації. Розкрито роль почуттєвих зв'язків матері і дитини. Доведено, що формування прихильності до матері є життєво необхідною умовою та зумовлює розвиток психіки як визначальної і рушійної сили у стані оновлення особистості, її соціалізації, усвідомленні власного «Я».

Ключові слова: психічна депривація, особистісний розвиток, емоційний дискомфорт, профілактика депривації, корекція депривації.

Дмитриук Н.С. Научно-практический аспект проблемы депривированной личности. В статье представлено понятие «депривация» с позиции научного и практического рассмотрения зарубежных и отечественных ученых. Проанализированы существующие интерпретации изучения личности в условиях депривации. Показаны механизмы предупреждения, преодоления и профилактики психической депривации. Доказано, что формирование благосклонности к матери есть жизненно необходимым условием и предопределяет развитие психики как определяющей и движущей силы в состоянии обновления личности, ее социализации, осознании собственного «Я».

Ключевые слова: психическая депривация, личностное развитие, эмоциональный дискомфорт, профилактика депривации, коррекция депривации.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства виникає потреба в гуманізації взаємин, кристалізації психолого-педагогічних знань як важливого засобу, що впорядковує та розвиває внутрішній світ людини.

У той же час економічна нестабільність, соціальна нерівність, прояви ворожого націоналізму, активізація злочинності, тероризму, технологічні катастрофи та соціальні потрясіння зумовлюють деприваційні впливи на становлення та розвиток дітей і молоді. У такому контексті виникає безліч проблем, які полягають у виявленні різних видів незадоволення індивіда у позитивних емоціях, батьківському спілкуванні, родинному затишку, соціальних благах, соціальному статусі, роботі. Такий стан сучасної соціально-психологічної ситуації у сфері навчання та виховання вимагає попередження пагубних деприваційних впливів.

Поняття депривації характеризується як психічний стан, що виникає внаслідок таких життєвих ситуацій, в яких у суб'єкта відсутні можливості для задоволення його основних (життєвих) психічних потреб достатньою мірою впродовж тривалого часу. Вплив психічної депривації частіше асоціювали з невеликими групами населення: дітьми, які проживали в закладах інтернатного типу або довго знаходились без батьків у лікарні (так званий «госпіталізм»), людьми похилого віку, інвалідами, які теж знаходились у державних закладах, та людей певних професій, праця яких пов'язана з ізоляцією та збідненим середовищем [1].

Та поступово завдяки новим дослідженням приходиться розуміння того, що проблему психічної депривації потрібно розглядати значно ширше. Сучасні соціально-економічні процеси відображаються на людях нестачею часу, сил та можливостей для спілкування навіть з родиною, ускладнюють задоволення головних психічних потреб: у безпеці, повазі, любові, емоційному прийнятті та взаємодії з близькими. Тобто вплив психічної депривації поступово може стати загальним для усього суспільства [3; 4; 12].

Саме тому є актуальним науково-практичний аспект розвитку та становлення особистості в умовах психічної депривації у сучасному суспільстві.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Аналіз стану дослідження проблеми депривації свідчить про те, що наукова думка щодо питань психології депривації, її різних видів та впливу на поведінку особистості збагачена глибокими дослідженнями проблеми. У науковій літературі представлено психічні та фізіологічні особливості розвитку дітей в умовах депривації (І.В. Дубровіна, Є.І. Захарченко, Т.М. Землянухіна, Н.І. Карасьова, Й. Лангмейер, М.І. Лісіна, З. Матейчик, В.С. Мухіна, А.М. Прихожан, А.Г. Рузьська, О.П. Тимошенко, Н.Н. Толстих та ін.).

Проблема профілактики депривації відображена в сучасних психолого-педагогічних та соціально-педагогічних дослідженнях у таких аспектах, як: профілактика відхилень поведінки (Н. Зобенько, А. Досін, О. Удалова, М. Москаленко, Г. Золотова, Г. Корчова, М. Калиняк, О. Лазаренко, О. Мурашкевич та ін.); правовий аспект профілактики правопорушень неповнолітніх (В. Кудрявцев, Г. Миньковський, А. Нікітін, А. Сахаров та ін.); профілактика девіацій соціального здоров'я школярів (Є. Приступа); технології соціальної профілактики (Р. Вайнола, В. Лютий, В. Оржеховська, В. Шахрай та ін.), профілактична робота з важковиховуваними дітьми (Л. Линник), профілактика насильства (В. Ролінський, Н. Щербак та ін.), профілактика ВІЛ-інфекцій (Т. Журавель), профілактика торгівлі дітьми (Л. Ковальчук), профілактика відмов матерів від немовлят (Г. Постолюк).

Депривацію вважають важливим фактором в психопатології дитячого віку, у шкільному і позашкільному вихованні, в організації соціальної допомоги, у законодавстві, у заходах укріплення для сімейного життя і в перспективному плануванні розвитку всього суспільства.

Психічна депривація викликається недостатністю сенсорних стимулів, соціальних контактів, стійких емоційних зв'язків. Науково виділяються різні форми психічної депривації: сенсорна, комунікативна, емоційна, соціальна, материнська та ін. Симптоматика психічної депривації може охоплювати весь спектр можливих її проявів: від легких порушень, які не виходять за межі норми у прояві емоційного стану, до дуже грубих виражень розвитку інтелекту та особистості [10].

Характерними проявами різних видів депривації є тривожність, депресія, страх, затримка мови, інтелектуальні розлади. Істотним є саме психологічна сторона цих наслідків: обмеженість моторики людини, відлученість від культури та соціуму, позбавленість з раннього дитинства материнської любові.

Крім видів, існують різні форми прояву депривації, які можуть бути явними або прихованими. Явна депривація має очевидний характер: перебування людини в умовах соціальної ізоляції, тривала самотність, виховання дитини в дитячому будинку і т. п. Це видиме відхилення від норми (в культурному розумінні). Прихована депривація не так очевидна. Вона виникає при зовні сприятливих умовах, які, однак, не дають можливості задоволення значущих для людини потреб. Так, Дж. Боулбі відзначає, що часткову депривацію можна спостерігати там, де не відбулося прямої розлуки матері з дитиною, проте їх відносини з будь-якої причини незадовільні для дитини [1; 6]. Прихована депривація у наш час викликає особливу увагу дослідників. Її джерело може перебувати в родині, школі, військовій частині та у суспільстві в цілому.

Таким чином, депривація являє собою складне, багатоаспектне явище, що охоплює різні сфери людського життя. Сучасне життя не тільки не підкріплює психологічну стійкість людини, особливо дитини, а й стає суттєвим гальмом у становленні та формуванні особистості психометрично здорової й морально цілісної. Соціально-економічний устрій сучасного суспільства потенційно містить джерело різних видів депривації, які часто мають неочевидний, прихований характер. У цьому контексті виникає безліч проблем становлення і розвитку особистості. Одна із них полягає у виявленні та профілактиці різних видів незадоволення індивіда у позитивних емоціях, батьківському спілкуванні, родинному затишку, соціальних благах, соціальному статусі, роботі.

Мета наукового пошуку полягає в концептуальному осмисленні руйнівного впливу психічної депривації на формування та розвиток особистості, а також створення описової моделі шляхів подолання та профілактики депривації.

Для досягнення поставленої мети нами були висунуті наступні **завдання**:

- 1) здійснити науково-психологічний аналіз феномену психічної депривації;
- 2) з'ясувати психологічні особливості впливу депривації на психічний розвиток особистості;
- 3) розкрити наслідки депривації та шляхи її профілактики в особистісній сфері.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Вперше ідея негативного впливу на розвиток дитини ранніх порушень у стосунках із матір'ю, деприваційних умов виховання була обґрунтована в теорії об'єктних відносин, авторами якої є вчені британської психоаналітичної школи Д.В. Віннікотт, М. Малер [3; 4; 13]. Центральне поняття цієї теорії – поняття об'єкта – включає в себе всі значущі елементи навколишнього середовища дитини, головним серед яких є мати або фігура, що її замінює. Джерело психічного розвитку дитини визначається шляхом встановлення сприятливих стосунків, досвід ранніх взаємостосунків із дорослими (до 3-х років), які потім дитина переводить у внутрішній план. Процес виникнення стійких й інтегрованих образів себе та інших людей є досить складним і безпосередньо залежить від материнського терпіння, вміння знайти баланс між автономією та близькістю, необхідний дитині на кожному етапі її розвитку. Порушення стосунків у діаді мати-дитина стає важливим фактором формування особистісних розладів, які характеризуються непостійністю у взаємодії з оточуючими, низьким емоційним контролем, імпульсивністю, схильністю до агресивних зривів. Д.В. Віннікотт вважає, що довготривала розлука з матір'ю в період раннього дитинства (до 4-х років) безпосередньо впливає на розвиток особистісного розладу у дитини [2, с. 68–70].

Психологічні дослідження, проведені у другій половині ХХ ст., з усією очевидністю продемонстрували, що материнська депривація – це фактор, який накладає відбиток на весь подальший розвиток особистості. Дефіцит визнання власної цінності матері або іншими значимими дорослими обумовлюють серйозні дефекти у становленні самоідентичності дитини (невпевненість у собі, занижена

самооцінка, нестійкість, сплутаність, суперечливість і невизначеність «Я-концепції») і породжують постійне переживання глибокого емоційного дискомфорту, який проявляється в агресивних реакціях екстрапунітивного (звинувачення, вороже ставлення до інших), або інтропунітивного (самозвинувачення, почуття провини) характеру. Крім того, нереалізована потреба у любові, визнанні, емоційна нестабільність становища дитини, як вважають деякі дослідники, відкривають їй «право на правопорушення», сприяють закріпленню девіантних форм поведінки як єдиного шляху самоствердження і «творчої» самореалізації [5; 7; 8; 10].

Однією з основних причин виникнення депривації у дітей є розлука з матір'ю, з родиною, дефекти фізичного і психічного розвитку, неблагополучна обстановка у сім'ї (емоційна глухота, зайнятість батьків, байдужість, завищені і занижені вимоги до дитини), проживання у дитячому будинку. Депривація у спілкуванні з матір'ю викликає у дитини не тільки порушення у розвитку, невротичні та афективні розлади, відчуття страху, агресивність, але і породжує недовіру до інших людей. Результатом депривації потреби дитини в батьківській любові стає відсутність у неї почуття впевненості у собі, яке виникає на ранніх стадіях розвитку, а згодом стає стійкою характеристикою особистості. В результаті материнської депривації в дитини спостерігається невміння вступати у значущі стосунки з іншими людьми, невпевненість у собі, інтелектуальне відставання, млявість емоційних реакцій. Наслідки материнської депривації особливо яскраво проявляються у шкільні роки. Зокрема, у молодших школярів у спілкуванні виступають два ведучих «симптомокомплекси»: «тривожність і ворожість у ставленні до дорослих», які у підлітковому віці можуть посилюватися і призводити до порушень норм і правил поведінки [1; 2].

Дж. Боулбі був першим дослідником, який встановив зв'язок між розвитком прихильності та адаптацією і виживанням дитини. Дж. Боулбі описав вплив розлуки з матір'ю на розвиток дитини і психопатологічних відхилень, а також психологічні реакції дитини: протест, гострий жаль, відчай і відчуження, тривогу і неспокій, амбівалентність, депресію.

Спираючись на свої спостереження і дані дослідників Спітца та Голдфарба, Дж. Боулбі дійшов висновку: дитина в ранньому віці має виховуватись в умовах емоційної теплоти і розвинути стійкий емоційний зв'язок із матір'ю, що є основою благополуччя та рівноваги дитини. Якщо такі умови порушено (зруйновано емоційні стосунки прихильності), виникають серйозні розлади в психічному здоров'ї різної міри складності, у багатьох випадках незворотного характеру,

В умовах тривалої емоційної депривації формується особистість низького рівня розвитку (примітивна) в напрямі психопатичного характеру, який Дж. Боулбі називав «беземоційним». Такий характер спрямовує до неадекватної, а також до делінквентної поведінки у дітей та підлітків.

Праці Дж. Боулбі пробудили інтерес у суспільстві і привернули увагу до проблеми, наскільки важливі умови розвитку та виховання в ранньому дитинстві. В той же час увага дослідників до цієї проблеми сприяла виявленню надзвичайно цікавого феномена «невразливих» дітей. Було встановлено, що деякі діти, які не отримують належного догляду і батьківської уваги, все ж таки невразливі до несприятливих умов і розвиваються цілком гармонійно. Цей феномен вразив дослідників, однак у чому полягає психологічна природа такого протистояння негативним умовам, досі залишається таємницею.

Дж. Боулбі вважав, що розлука з матір'ю завжди призводить до порушень психічного розвитку, і чим триваліша розлука («умови емоційної депривації»), тим незворотнішими є її негативні наслідки.

На думку К. Хорні, світ взагалі ворожий дитині, і єдина можливість позбавити людину від тривоги – благополучний досвід виховання в сім'ї. Якщо дитина росте в атмосфері довіри та любові, тривога може бути усунена чи хоча б не актуалізується [14].

Загалом, представлені дослідження підтверджують думки Дж. Боулбі про те, що прихильність до батьків є важливою психологічною умовою розвитку особистості. Формування прихильності до матері є життєво необхідним для її розвитку, оскільки є потужним стимулом пізнання себе і навколишнього світу. Отож почуттєві зв'язки матері і дитини формують у дитини відчуття безпеки, зумовлюють розвиток психіки як визначальної і рушійної сили у становленні особистості, її соціалізації, усвідомленні власного «Я».

Французький психоаналітик Франсуаза Дольто, яка працювала з маленькими дітьми, що опинилися в умовах материнської депривації, вважала, що проблема виникає тоді, коли дитині не пояснили, що з нею відбувається. З дітьми не говорять про те, що для них важливо. «...Не було вироблено акту-слова, в якому б таким дітям були проговорені ті труднощі, через які пройшли їхні тіла, фізична оболонка, в той час як духовна мала нещастя впасти в оману, що мати їх відкинула. ...Справа і полягає в тому, щоб повернути цих дітей, розповісти їм, чому саме відбувся їх розрив з життям» [9].

Я.О. Гошовський також визначає умови виховання дітей в інтернатних закладах як деприваційні, відірвані від широких соціокультурних відносин у суспільстві. Депривація відмежовує дитину такого навчального закладу від соціальних зв'язків з навколишнім світом, ускладнює процес формування самої особистості як унікальної неповторного феномена, погіршує встановлення суспільно значущих стосунків через нестачу міжособистісних взаємин на рівні «батьки – діти». Вчений розглядає відсутність необхідного батьківського піклування про дитину як депривацію сімейної взаємодії, тобто відсутність у неї життєво необхідних контактів з батьками, неможливість засвоєння досвіду сімейного життя, рольових настанов

спілкування у родині, що зазвичай спричиняє появу особистісних розладів у процесі її подальшого розвитку, зумовлює порушення фізичного та психічного здоров'я [7].

У контексті досліджуваної нами проблематики засадничими є твердження чеських психологів Й. Лангмейер і З. Матейчик про те, що надзвичайно важливим завданням є розробка заходів попередження та профілактики психічної депривації (нестача чогось, наприклад, зовнішніх стимулів або любові, веде до психічних відхилень у дітей). Така превентивна програма зводиться до виявлення важливих психологічних особливостей дитини, що спричиняють певні труднощі або відхилення в інтелектуальному чи особистісному розвитку. На думку вчених, програма повинна відповідати наступним вимогам [10].

По-перше, необхідно забезпечити, щоб до дітей надходили стимули з зовнішнього життєвого середовища в належній кількості. Стимули повинні відповідати ступеню розвитку дитини. *По-друге*, стимули, що надходять повинні бути для дитини значимими, щоб вона змогла включити їх в систему переживань та пізнання. *По-третє*, необхідно створити умови для розвитку позитивних стійких взаємовідносин між дитиною та вихователями, у родині і, нарешті, більш широкою суспільною та предметною обстановкою. *По-четверте*, необхідно полегшити дитині включення у суспільство, щоб вона змогла засвоїти адекватні соціальні ролі.

Дослідження проблем депривації (Л.І. Божович, Д. Боулбі, Г.М. Бевз, Д. Віннікотта, Я.О. Гошовський, О.І. Захарова, Й. Лангмейера, М.І. Лісіної, С.Д. Максименко, З. Матейчека, А.М. Прихожан, Н.М. Толстих, Г. Фрейд, Р. Шпитца, Т.І. Юферової) виявили, що профілактика і подолання депривації важливі, оскільки її наслідки можуть бути незворотними. Успішність попереджувальних і педагогічних заходів може бути забезпечена шляхом створення умов для розвитку особистісного та інтелектуального потенціалу кожної дитини. При проведенні попереджувальної роботи слід пам'ятати, що наслідки депривації не є незворотними, її вдається запобігти при правильному кадровому оснащенні, при продуманому індивідуальному підході до особистості кожної дитини.

Вивчення причин, особливостей, наслідків тих чи інших видів депривації вже саме по собі виявляє напрямки її профілактики і корекції. Різні види депривації нерідко впливають на людину в комплексі, тому зрозуміло, що у більшості випадків допомога також повинна мати комплексний характер. Водночас, на думку науковців, наслідки різних видів депривації часто виявляються схожими, що ускладнює вивчення справжніх причин порушень. Тому надання психологічної допомоги передбачає ретельне вивчення умов життя особистості та врахування всіх факторів, що викликали її актуальний стан. У контексті визначення універсальної стратегії роботи з особами, які переживають вплив нівеляційно-гальмівних наслідків депривації, слід розглядати як компенсацію дефіциту необхідних стимулів.

Так, профілактика і корекція сенсорної депривації вимагає грамотної організації сенсорної середовища, внесення у життя людини достатньої кількості сенсорних подразників. Особливо актуальною є така вимога для дітей, мозок яких ще знаходиться у процесі дозрівання. Багатство сенсорного середовища є не менш важливим і для дорослих. В якості компенсації наслідків сенсорної депривації важливу роль відіграє музика. Музика слугує засобом профілактики сенсорної депривації в умовах монотонної роботи, одноманітності зовнішніх стимулів [11].

Загалом, важливим у профілактиці депривації є створення ситуацій «антидепривації», тобто забезпечення необхідних сенсорних стимулів, не тільки є профілактикою та корекцією наслідків депривації, але і впливає на психічний стан особистості – емоційну сферу, працездатність, креативність.

До сенсорної депривації близькою є когнітивна. Її профілактика полягає в подоланні інформаційного дефіциту партнерів у спілкуванні (отримання нових вражень, набуття знань із різноманітних джерел, спілкування з людьми). Отож, потреба в необхідній кількості інформаційних стимулів, що дозволяють вилаштовувати адекватні когнітивні моделі оточуючого світу, повинна задовольнятися повністю.

Профілактика та корекція емоційної депривації – повноцінне емоційне спілкування, що особливо актуальним є не тільки на ранніх стадіях розвитку особистості, але відіграє важливу роль і в житті дорослого. Хоча наслідки емоційної депривації в перші роки життя досить стійкі і надалі насилу піддаються корекції, ситуація тим не менш не вважається фатальною. Основний шлях тут вбачається дослідниками у спеціально організованому суб'єктно-орієнтованому спілкуванні дорослого з дитиною в адекватній віковому періоду формі [4; 6; 8; 10; 12; 13].

Наслідки соціальної депривації визначаються віком людини і тривалістю її ізоляції від суспільства. Соціальна депривація часто супроводжується сенсорною або емоційною (в умовах закритих освітньо-виховних установ) і, отже, передбачає комплексні заходи щодо її запобігання і корекції. Особистість, яка тривалий час обмежена від суспільства, втрачає багато соціальних навичок, а також коло соціальних зв'язків. У цьому випадку мова йде не тільки про формування специфічних особливостей психіки, але і про зниження «інструментальних» можливостей входження у суспільство. Тому в реадaptaції таких депривованих особистостей необхідним є не тільки власне психологічна допомога, але і надання соціальної підтримки: влаштування на роботу і т. п.

Висновки. Отже, витоки багатьох видів депривації залежать від особливостей сучасного соціуму. Розвиток суспільства призводить до появи нових видів депривації. Тому основна стратегія профілактики і терапії депривації пов'язана з розвитком людини як суб'єкта власної життєдіяльності. Розуміння власних

мотивів, прийняття особистісної відповідальності за свій психічний розвиток, самостійна побудова власного життя – все це зменшує залежність від зовнішніх депривуючих факторів.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці критеріального апарату дослідження, а саме: визначення критеріїв, показників та рівнів емоційної депривації вихованців інтернатних закладів.

Список використаних джерел

1. Боулби Д. Создание и разрушение эмоциональных связей / Д. Боулби. – М. : Академический Проект, 2004. – 232 с.
2. Боулби Д. Привязанность / Д. Боулби. – М. : Гардарики, 2003. – 477 с.
3. Винникотт Д.В. Маленькие дети и их матери / Д.В. Винникотт. – М. : Класс, 1998. – 74 с.
4. Винникотт Д.В. Семья и развитие личности / Д.В. Винникотт. – Екатеринбург : Литур, 2004. – 400 с.
5. Вяткина Л.А. Психологические особенности воспитания детей в интернатных учреждениях. Методические рекомендации для воспитателей детских домов и школ-интернатов / Л.А. Вяткина. – Могилев : Смысл, 1987. – 31 с.
6. Гордеева О.В. Измененные состояния сознания при сенсорной депривации (сообщение 2) / О.В. Гордеева // Вестник Моск. ун-та. – Сер. 14. Психология. 2004. – № 2. – С. 66–82.
7. Гошовський Я.О. Становлення образу Я в підлітків школи-інтернату в умовах депривації батьківського впливу : дис. канд. психол. наук : 19.00.07 / Ярослав Олександрович Гошовський. – К., 1995. – 177 с.
8. Дети социального риска и их воспитание: методический материал / Ин-т спец. педагогики и психологии Междунар. ун-та семьи и ребенка им. Р.Валленберга ; ред. и [разраб.] : Л.М. Шипицына и др. – СПб. : Речь, 2003. – 144 с.
9. Дольто Ф. На стороне ребенка / Ф. Дольто. – СПб. : Петербург-XXI век, 1997. – 527 с.
10. Лангмейер И. Психическая депривация в детском возрасте / И. Лангмейер, З. Матейчек ; пер. Г.А. Овсянникова. – [изд. I-е русск.]. – Прага : ЧССР : Авиценум, 1984. – 334 с.
11. Лебедев В.И. Психология и психопатология одиночества и групповой изоляции / В.И. Лебедев. – М. : Юнити, 2011. – 413 с.
12. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – СПб. : Евразия, 1999. – 316с.
13. Малер М. Психологическое рождение человеческого младенца: Симбиоз и индивидуация / М. Малер, Ф. Пайн, А. Бергман. – М. : Когито-Центр, 2011. – 413 с.
14. Синягина Н.Ю. Психолого-педагогическая коррекция детско-родительских отношений / Н.Ю. Синягина. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 96 с.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Boulbi D. Soznanie i razrushenie jemocional'nyh svjazej / D. Boulbi. – М. : Akademicheskij Proekt, 2004. – 232 s.
2. Boulbi D. Privjazannost' / D. Boulbi. – М. : Gardariki, 2003. – 477 s.
3. Vinnikot D.V. Malen'kie deti i ih materi / D.V. Vinnikot. – М. : Klass, 1998. – 74 s.
4. Vinnikott D.V. Sem'ja i razvitie lichnosti / D.V. Vinnikot. – Ekaterinburg : Litur, 2004. – 400 s.
5. Vjatkina L.A. Psihologicheskie osobennosti vospitanija detej v internatnyh uchrezhdenij. Metodicheskie rekomendacii dlja vospitatelej detskih domov i shkol-internatov / L.A. Vjatkina. – Mogilev : Smysl, 1987. – 31 s.
6. Gordeeva O.V. Izmenennye sostojanija soznanija pri sensornoj deprivacii (soobshhenie 2) / O.V. Gordeeva // Vestnik Mosk. un-ta. – Ser. 14. Psihologija. 2004. – № 2. – S. 66–82.
7. Goshovs'kij Ja.O. Stanovlennja obrazu Ja v pidlitkiv shkoli-internatu v umovah deprivacijoji bat'kivs'kogo vplivu : dis. kand. psihol. nauk : 19.00.07 / Jaroslav Oleksandrovič Goshovs'kij. – K., 1995. – 177 s.
8. Deti social'nogo riska i ih vospitanie: metodicheskij material / In-t spec. pedagogiki i psihologii Mezhdunar. un-ta sem'i i rebenka im. R.Vallenberga ; red. i [razrab.] : L.M. Shipicyna i dr. – SPb. : Rech', 2003. – 144 s.
9. Dol'to F. Na storone rebenka / F. Dol'to. – SPb. : Peterburg-HH1 vek, 1997. – 527 s.
10. Langmejer I. Psihicheskaja deprivacija v detskom vozraste / I. Langmejer, Z. Matejchek ; per. G.A. Ovsjannikova. – [izd. I-e russk.]. – Praga : ChSSR : Avicenum, 1984. – 334 s.
11. Lebedev V.I. Psihologija i psihopatologija odinochestva i gruppovoj izoljacii / V.I. Lebedev. – М. : Juniti, 2011. – 413 s.
12. Maslou A. Motivacija i lichnost' / A. Maslou. – SPb. : Evrazija, 1999. – 316s.
13. Maler M. Psihologicheskoe rozhdienie chelovecheskogo mladenca: Simbioz i individuacija / M. Maler, F. Pajn, A. Bergman. – М. : Kogito-Centr, 2011. – 413 s.
14. Sinjagina N.Ju. Psihologo-pedagogicheskaja korrakcija detsko-roditel'skih otnoshenij / N.Ju. Sinjagina. – М. : Gumanit. izd. centr VLADOS, 2001. – 96 s.

Dmytriuk, N.S. Scientific and practical aspects of the deprived personality problem. The article is an overview of the main foreign and Ukrainian theoretical and empirical studies on scientific and practical aspects of deprivation impact on psychic development of a personality.

The author analyzes the psychotraumatic consequences of deprivation and the ways to prevent and overcome them in the personal sphere.

Making an attempt to analyze the origins of deprivation the author highlights its characteristics and types. It is shown that the socio-economic structure of the society contains the sources of different types of deprivation leading to problems in personality formation and development.

The emphasis is made on the latest research into the problem of interest and the causes of children's deprivation.

Analyzing the role of sensual relations between the mother and child, the author showed that attraction to the mother is a vital condition that determines mental development as a key driving force in the personality renewal, socialization and self-awareness.

It was found that the development of techniques to prevent psychotraumatic effects of different types of deprivation were of paramount importance. A special deprivation prevention program should identify important psychological characteristics of the child that play a role in developing difficulties and / or abnormalities in their intellectual or personal development.

Research into the causes, characteristics and effects of different types of deprivation determines the character of preventive measures and treatment. Different types of deprivation make complex effects on people, thus the help should be also complex. The main strategy of deprivation prevention and treatment is associated with the development of an individual as a subject of their own life. People's understanding of their own motives, acceptance of a personal responsibility for their own mental development and life can reduce their dependence on external depriving factors.

Keywords: psychic deprivation, personal development, emotional discomfort, deprivation prevention, deprivation treatment.

Відомості про автора

Дмитріук Наталія Степанівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки, м. Луцьк, Україна.

Dmytryuk, Natalia Stepanivna, PhD, assoc. prof., Department of educational and developmental psychology, Eastern European National University named after Lesia Ukrainka, Lutsk, Ukraine.

E-mail: dmytryukns@yandex.ua

УДК 159.9

Ермаш Н.М.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Ермаш Н.М. Соціально-психологічна характеристика працівників органів державної влади. Дослідження присвячене визначенню соціально-психологічних характеристик, спрямованих на розвиток професійно важливих якостей особистості державних службовців. У роботі визначено особливості формування соціально-психологічних умов діяльності державних службовців. Виділено акмеологічний підхід до вирішення завдань професіоналізації управлінських кадрів. Показано, що для аналізу управлінської діяльності державного службовця важливі і властивості, що характеризують ставлення державного службовця до себе і своїх професійно важливих якостей, які віднесені до групи властивостей, що визначають управлінську рефлексію.

Ключові слова: державний службовець, діяльність, компетентність, особистість, професійні якості.

Ермаш Н.Н. Социально-психологические характеристики работников органов государственной власти. Исследование посвящено определению социально-психологических характеристик, направленных на развитие профессионально важных качеств личности государственных служащих. В работе определены особенности формирования социально-психологических условий государственных служащих. Выделен акмеологический подход к решению задач профессионализации управленческих кадров. Показано, что для анализа управленческой деятельности государственного служащего важны качества, которые характеризуют отношение к себе и своим качествам, отнесенным к группе качеств, определяющих управленческую рефлексию.

Ключевые слова: государственный служащий, деятельность, компетентность, личность, профессиональные качества.

Постановка проблеми. Розглядаючи державну службу як професійну діяльність щодо виконання повноважень державних органів, можна виділити в її складі два компоненти – власне професійну діяльність персоналу державної служби і внутрішньо організаційне управління професійним розвитком державних службовців. Ці компоненти нерозривно пов'язані між собою, адже ефективність державної служби залежить від якості персоналу, а отже, і від успішності управління ним. Особливо це важливо враховувати при розробці та здійсненні кадрової політики в системі державної служби, оскільки одним із її елементів виступає професійний розвиток державних службовців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль професійної діяльності та професійного спілкування в життєдіяльності людини розглядається в дослідженнях К.А. Абульханової-Славської, А.В. Брушлинського, О.М. Іванової, Є.О. Климова. Підвищення ефективності державної служби та якості державного управління є необхідними умовами успішного розвитку української держави. Традиційний консерватизм державної служби, неефективність функціонування нинішніх бюрократичних систем призводять до зниження довіри до органів державної влади і проведеної ними політики, сприяють формуванню негативного ставлення до державних службовців. Усе це погіршує діловий клімат в Україні, негативно позначається на взаємодії держави і суспільства, уповільнює розвиток ефективних державних інститутів.

У багатьох країнах необхідність підвищення результативності діяльності державних службовців, якості реалізації ними державних функцій і впровадження нових методів управління лягли в основу проведення реформ державної служби. Удосконалення функціонування державної служби багато в чому було пов'язане з переосмисленням ролі державних службовців у формуванні стратегічних напрямків діяльності органів державної влади, застосуванні ефективних управлінських технологій.

Назріла нагальна потреба в якісно новому підході до модернізації державного апарату, ефективному управлінні його персоналом, створення нової нормативно-правової основи та сучасної системи професійного розвитку державних службовців.

При цьому важливо мати на увазі, що в основі ефективного управління лежить якість роботи, рівень кваліфікації, професіоналізм та соціальна відповідальність державних службовців.